

СРЕЩА С БЕСАРАБИЯ

СНИМКИ, ИСТОРИИ, ПРИКЛЮЧЕНИЯ

Елисавета Белобрагова

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

© Елисавета Белобрадова, *автор*

© Методий Иванов, *фотограф и консултант*

© Мария Йорданова, *коректор*

© Александра Младенова, *графично оформление и корица*

„БИ 93“ ООД
София, 2019 г.

ISBN: 978-619-7496-38-3

София
2019

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	8
ВЪВЕДЕНИЕ – БЕСАРАБИЯ	15
1. БРАИЛА И ТУЛЧА	29
2. ТАРАКЛИЯ	53
3. БОЛГРАД	81
4. ИНТЕРВЮ	113

5. С. БАБÀТА 129

6. ОДЕСА 149

7. ТРАНСИСТРИЯ 179

8. КИШИНЕВ 195

9. ЯШ 227

ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ДОСКОРО 262

УВОД

Всяко пътешествие има цел, дори и това, от което човек не знае какво да очаква. Или както е казал Стайнбек: „Хората не правят пътешествия. Пътешествията правят хора“.

Моего пътешествие до Молдова и Украйна имаше цел, но ми беше трудно да я дефинирам от самото начало. Знаех само, че там някъде има нещо вълнуващо. Нещо, което никога не бях виждала, но трябва непременно да опозная, да чуя и усетя. Уви, не бях подготвена за това, което ще преживея, и целта ми се изясни чак в края на пътуването, но усещането за нея започна да се оформя месеци преди него. Тя беше резултат от множество малки, наглед незначителни събития, които изградиха небивал ентусиазъм към една дестинация, която не просто е непозната, а дори не може да влезе в „Топ 100 за желани пътувания“ за повечето ни сънародници.

През годините бях чувала тук-там да се говори за бесарабските българи, но дори не знаех къде се намират, колко са, какви са. На няколко фестивала в България и Сърбия гледах фолклорни ансамбли, съставени от деца, които идваха от Молдова и Украйна, за да покажат уменията си да танцуват български народни танци. Попадах на фотоизложби на лица от Бесарабия, книги с поезия. Срецах хора, които бяха прекосили тези земи на мотор или с автомобил и говореха с огромно вълнение за преживяванията си. Когато случайностите се натрупаха, си казах, че е дошъл моментът да опозная онова, за което нищо не знам, и с мъжа ми планирахме едно пътешествие из места, населени с предимно бъл-

гарско население, за да чуем със собствените си уши, че там някъде, на стотици километри от границата ни се говори чист български. Заредихме се с информация, разпечатана на листове, телефони, адреси и една сутрин се качихме в колата с много бегла представа какво се каним да правим, къде всъщност отиваме и какво искаме да преживеем.

И все пак, като всеки човек, тръгващ на пътешествие, имах нужда от отправна точка, която да постави началото на пътя и да синтезира желанието ми да бъда там. „Искам да ида и да видя хората, за които България е толкова важна, че са съхранили език, история и култура в продължение на двеста години. Искам да чуя какво ги е мотивирало да опазят тази принадлежност, да науча мотивите им. Искам да ги разбера.“

Движението винаги е било най-важният и почти единствен мотив на пътуванията ми. Може би защото съм неспокоен човек, който не може да намери утеха във вълните на морето или красотата на горите. Не може да застане на едно място и да бъде в мир със себе си. А пък търсенето е движение, в което постоянно откриваш нови неща.

И какво по-голямо и вълнуващо движение от предаването на паметта през десетина поколения? Това, което не знаех, е, че освен познание и разбиране ще изпитам огромно вълнение от срещата си с тази земя и хората в нея, което и досега не ме напуска.

Съществуването на феномена бесарабски българи ме объркваше, учудваше. Да срещна децата на хората, които са напуснали българските земи с каруците и имуществото си, но всъщност никога не са я напуснали в сърцата си.

Не един човек, не двама. Стотици хиляди хора, които не могат да се отърсят от своята духовна връзка с едно място, в което аз съм се родила и обитавам без усилие.

Исках да се срещна с тази емоционална упоритост, която граничи с ирационалното, за да разбера корените ѝ. Да попадна в една огромна общност на българи отвъд българската граница, които заедно са намерили източник на сила и не са го пуснали до смъртта си, предавали го на децата си, а те – на своите деца. Правнуците на хората, които с поколения не са могли да посетят България по независещи от тях причини и са мечтали за нея цял живот.

Бесарабските българи са тема, за която се говори „дежурно“, но за която не се знае почти нищо. За тях ни говорят предимно институции, държавни лица и биват споменавани на празници, за да бъдат превърнати в далечни паметници на нещо отдавна изгубило значение за нас, българите.

Затова и като начинаеща пътешественичка отворих Уикипедия, Гугъл, една-две книги, няколко сайта и си очертах маршрут. България – Румъния – Молдова – Украйна – Молдова – Румъния – България. Или... просто България?

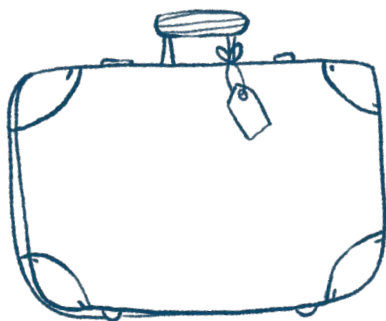
Започвахме от Силистра – град, в който никога не бях ходила, та общуването с новото започваше още в границите на родината. След Силистра следваше едно чудно подготвително пътешествие из Румъния по следите на българските революционери от предосвобожденска България, за които териториите на Бесарабия са били естествено продължение на родината им. После Молдова, Украйна и пак Молдова през Приднестровието, и няма как, отново, за късмет, Румъния, към която имаме слабост още от миналата година, когато обиколихме голяма част от Трансилвания.

Натъпках програмата с дестинации, докато всички, които ми помагаша, клатеха глави и казваха: „Но това е невъзможно, няма да се справите. Дори не знаете какво ви чака. Времето е прекалено кратко“.

Няма да ви лъжа, прави се оказаха. Трябваше много повече време, но пък това е причина силно да желаем отново да се върнем по тези земи.

Това пътуване беше не само неочаквано, но и промени представите ми за пространство и граници. Когато тръгнах, не си давах сметка, че напускайки България и навлизайки в границите на Молдова, ще намеря целта на своето пътуване – да попадна за първи път в България. Онази, която е била тук, съществувала е, но е натоварила всички добродетели, за които ние още говорим наизуст, и си е заминала. Взела е огромна част от трудолюбието и ученолюбието, качила е най-силните и страстни сърца и е потеглила далеч, за да мечтае с десетилетия наред оттогава все за едно – за своето завръщане.

Приятно пътуване!

м-р Воронейц

м-р Няиц

Пятра Няиц

РУМÛHИHИЯ

Букуреш

Русе

София

БЪЛГАРИЯ

УКРАЙНА

МОЛДОВА

ТРАНСНИСТРИЯ

м-р Киприана
м-р Хънку

Крикова

Тираспол

Яш

Кишинев

Паркани

Одеса

Кортен

Тараклия

Задунеаевка

Баба̀та

Болград

Галац

Измаил

Браила

Тулча

Исакча

Мачин

Силистра

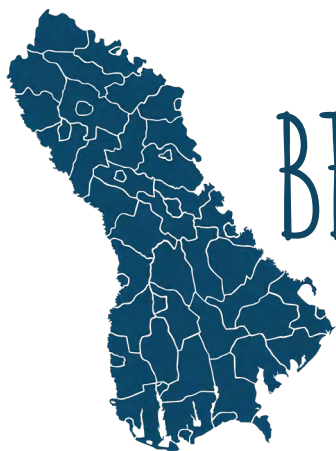
ЧЕРНО МОРЕ

В синьо е отбелязан маршрута, който изминахме. Преминахме
9 граници и близо 3000 km.

*В степта пустинна на Буджак,
където Прут-реката чак
обгръща руските предели,
край мътно ручейче-сирак
мъждука неизвестно село.
На злополуките напук,
живеят българи и тук,
и пазят бащините нрави.
Прехранват се със... труг.
Без да му мислят, в тоя смут,
как ратоборствуват държави
и правят тяхната съдба...*

Александър Пушкин

(превод – Нико Стоянов,
бесарабски български поет)

ВЪВЕДЕНИЕ – БЕСАРАБИЯ

Какво е Бесарабия? Държава ли е? Къде се намира?

Преди да започнем пътешествието, нека разберем къде отиваме. За да познаем удоволствието от откриването на нови места, трябва да проявим мъдрост и търпение и да се запознаем с нашите домакини и тяхната история, за да не бъдем неуважителни гости. За да разбереш днешните радости и мъки на някого, разпитай го за миналото му.

Най-древните познати ни племена, обитавали земите, които днес наричаме Бесарабия, са даките. Дакия е и името, което Римската империя дава на провинцията. На територията на Бесарабия са живели също кимври (кимерийци), които Раковски счита за прадеди на българите, скити, мизи и гети. После оттук минават хуни, авари и българи, а Бесарабия е част от Българската държава до края на X в. След това е владяна от кумани, печенег, монголи. Името „Бесарабия“ произхожда от династията на влашките войводи Басараби, управлявали тези земи през XIV в.

По-късно Унгария, Молдова и Османската империя също владеят Бесарабия. През 1812 г., след поредната Руско-турска война, този район е завладян от Русия.

ИНТЕРЕСНО ЗА БЕСАРАБИЯ

Сред многобройните дейности на родения в село Кубей езиковед Александър Теодоров-Балан влиза и тригодишният период, в който той е секретар на Българската екзархия (1907 – 1910).

Бесарабски българин е и историкът Димитър Агура, който три пъти е бил ректор на най-старото висше учебно заведение в България. Внукът му, носещ неговото име, е част от екипа, реализирал строежа на Кулите близнаци на Световния търговски център в Ню Йорк.

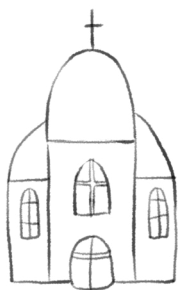
Премиерът на Молдова в периода 2001 – 2008 г. Василе Тарлев по произход е бесарабски българин.

ПО ОФИЦИАЛНИ ДАННИ
БЕСАРАБСКИТЕ БЪЛГАРИ СА ОКОЛО

230 000

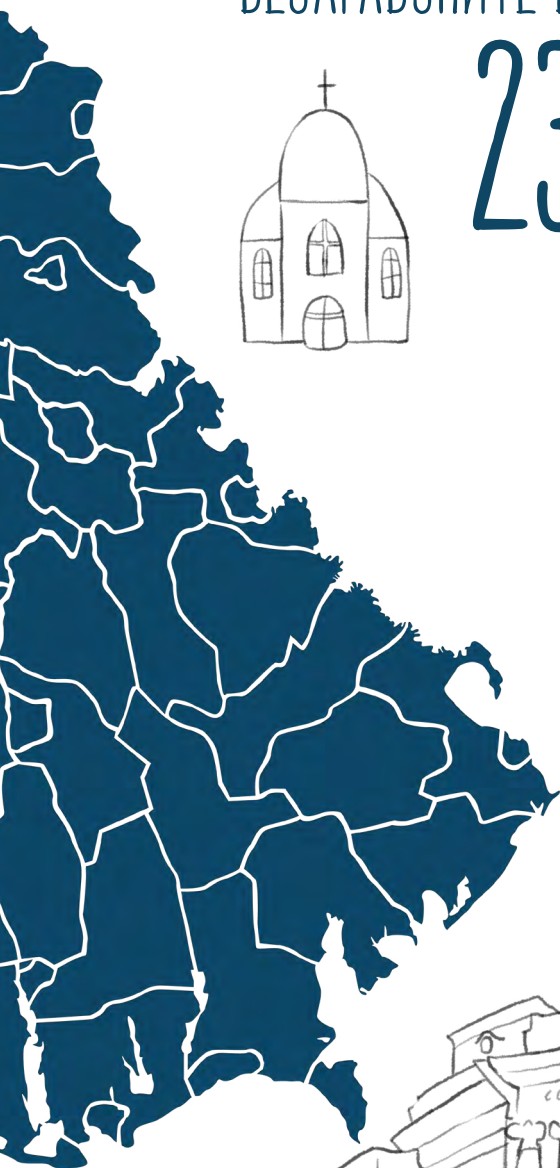
ДУШИ.

НАД

140 000

ОТ ТЯХ ЖИВЕЯТ
В УКРАИНСКАТА ЧАСТ
НА БЕСАРАБИЯ.

Тук се заселват българи от Тракийска област – Ямбол, Сливен, Карнобат и селата около тези градове, както и от Балкана и други краища на България. През 1873 г. се създава Бесарабска губерния с център Кишинев.

Бесарабия бива присъединена към Румъния след 1918 г. и впоследствие анексирана два пъти от Съветския съюз – през 1940 г. след пакта „Молотов-Рибентроп“ и след края на Втората световна война. Тогава Бесарабия е разделена на две и част от територията ѝ попада в Молдовска ССР, а друга – в Украинска ССР.

Бесарабските българи се заселват в този район на няколко вълни още от средата на XVIII в., като първите данни са от 1751 г. След 1774 г. явлението приема масов характер, когато руското правителство започва да поощрява колонизацията на пустеещите земи от страна на православни бежанци от Балканите. Започнатото още от Петър I привличане на български преселници е продължено от неговата дъщеря Елисавета, а по-късно и от Екатерина Велика. Само за един век техният брой възлиза на около 100 хиляди души. Много от изселниците взимат участие в последвалите Руско-турски войни, за да се бият за свободата на родината си. Основната вълна български заселници е от 1812 г., по време на Руско-турската война от 1806 – 1812 г.

Причините за изселването на населението са комплексни. От една страна, Османската империя започва да оказва масови репресии срещу жителите на определени области в България. От друга, Руската империя има амбиции да засели пустите си територии с население,

което може да облагороди земята, а българите са изключително подходящи за тази цел. На всяко семейство са предложени големи парчета земя – по 600 декара за вечно потомствено владение. Другите условия също са много благоприятни – освобождаване от военна повинност и от обичайните данъци за период от трийсет години в селските райони и пет години в градовете, правото на свободно вероизповедание, парични помощи за строеж на жилища и други привилегии.

Това привлича десетки хиляди българи, които мечтаят да развиват стопанствата си свободно и спокойно. Указът за даването на гореспоменатите права, подпечатан от руския император, е прочетен тържествено в Болград пред българското население и е поставен в олтара на църквата за съхранение. През 40-те и 50-те години на XIX в. започва разцветът на новите български селища. Тогава Комрат и Болград добиват своя градски облик и се превръщат в притегателни центрове за българите в пустия доскоро район, наречен Буджак.

Но свободата имала цена.

Когато пристигат в непознатата, напълно обезлюдена пустощ, заселниците намират земя, която никога преди това не е била обработвана. И колко различна била от тази в родината. Безкрайна равнина, покрита с бурени и тръни. Без планини наоколо, без гървета и камъни, от които да построят домовете си.

Но с безкрайно упорство и труд българите успяват да почистят и да засеят с пшеница над 53 милиона декара, с което променят облика на региона изцяло. Заедно с това те донасят десетки сортове грозде и разнообразни видове плодни гървчета, непознати за региона. В началото са принудени да живеят в землянки поради липсата на каквито и да било строителни материали, а после започват да се учат да строят ниски къщи от кал и слама,

